

**Естетичне виховання як важлива складова професійної підготовки
майбутнього вчителя трудового навчання**

Анотація. У статті представлено як показати необхідність і можливості естетичного виховання майбутнього вчителя трудового навчання під час вивчення дисциплін з циклу професійно-практичної підготовки. Підготовки вчителя до реалізації виховної функції уроків трудового навчання, в системі його професійної підготовки мають використовуватися естетичні можливості всіх дисциплін циклу професійно-практичної підготовки.

Ключові слова: естетичне виховання, вчитель трудового навчання, естетика, професійно-практична підготовка.

Abstract. The article presents how to show the necessity and possibilities of aesthetic education of the future teacher of labor training while studying the disciplines in the cycle of vocational training. Teacher training for the implementation of the educational function of vocational training lessons, in the system of his vocational training should use the aesthetic possibilities of all disciplines in the cycle of vocational training.

Keywords: aesthetic education, teacher of labor training, aesthetics, vocational training.

Постановка наукової проблеми. У процесі трудової діяльності людина не лише змінює природу, а й змінюється сама. Ці зміни носять багатоаспектний характер. У праці відбувається розумове, моральне, естетичне, екологічне виховання і фізичний розвиток особистості. Тому прогресивні мислителі, педагоги, суспільні діячі розглядали підготовку підростаючого покоління до праці як органічну частину загальної освіти, що знаходиться в тісному взаємозв'язку з усім її змістом, звертаючи при цьому увагу на те, що поза працею неможливо сформувавши цілу низку якостей особистості.

Отже, процес виховання підростаючого покоління в праці має економічне, соціальне, естетичне і моральне значення. Розвиваючись і удосконалюючись протягом багатьох сторіч, вона не втрачає своєї актуальності і значущості й сьогодні. Її вищою метою є формування усвідомленої потреби в праці, розуміння краси праці. Це означає, що вчитель трудового навчання має бути підготовленим до реалізації виховної функції уроків трудового навчання, що покликані виховувати в учнів не лише охайність, наполегливість, працелюбність, бажання завершувати почату справу, а й формувати естетичні смаки. Для вирішення цього завдання в педагогічному ЗВО має впроваджуватися цілісна система заходів з естетичного виховання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема естетичного виховання молоді розглядається науковцями України переважно в напрямі її розв'язання стосовно виховання школярів. Праць, що репрезентували б теоретичні і практичні засади естетичного виховання студентів значно менше. У більшості з них, як зазначає Б. Джабер [1], перевага надавалася організації дозвілля (художня самодіяльність, клуби за інтересами тощо). Розв'язання проблеми естетичного виховання у ЗВО сьогодні показує, що воно здійснюється переважно у напрямі художньо-просвітницької діяльності шляхом екскурсійної роботи, відвідування культурних закладів та масової участі у гуртках художньої самодіяльності [2, с. 221]. Проте для вчителя проблема виховання загалом, і естетичного, зокрема, є однією з найважливіших. Особливо професійно значущою вона є для вчителя трудового навчання, який не може і не повинен виступати в очах дітей лише «технарем» і ремісником, а має бути людиною творчою і духовно багатою.

Мета даної статті – показати необхідність і можливості естетичного виховання майбутнього вчителя трудового навчання під час вивчення дисциплін з циклу професійно-практичної підготовки.

Виклад основного матеріалу. В умовах інтеграції України до європейського співтовариства, що відбуваються на фоні світових криз економіки, екології, політики тощо і глобалізації всіх суспільних процесів, зростає роль особистості в розвитку суспільства і планети загалом. Діяльність кожної людини тривалий час була перетворюючою, часто руйнівною стосовно навколишнього середовища. Навіть творча діяльність людини спрямовувалася на якомога максимальне

використання природних ресурсів для екстенсивного розвитку виробництва. Розвиток індустріального суспільства вимагав від фахівців високого рівня технічного мислення, в той час як етичним і естетичним аспектам його діяльності уваги приділялося недостатньо.

У результаті суспільство виховало покоління бездушних споживачів, що живуть у брудних під'їздах, незручних квартирах, користуються низького рівня послугами, купують непривабливий одяг, споживають сумнівної якості їжу тощо. Лише масові поїздки в інші країни, що відбуваються останніх 10 років пробудили в людей думку, що можна жити краще. Різко зріс попит на красиві меблі, тканини, одяг, взуття, посуд, іграшки та інші товари. Такі товари імпортуються з інших країн, але вони не кожному по кишені. Хотілося б, щоб красиві речі вироблялися й в Україні і були доступними для масового споживача. Тому сьогодні життєво необхідна естетизація всіх сфер суспільного життя. І перш за все, звичайно, повинна бути естетизована сама людина в усіх сферах її діяльності: на виробництві, в побуті, у вихованні і навчанні.

На заняттях з «Етики і естетики» майбутнього вчителя вчать, що на уроках трудового навчання варто розповідати учням, що для людини важливо, щоб обстановка, в якій вона живе, предмети, що вона використовує, естетично відповідали її психіці, свідомості. Людина хоче, щоб ці предмети були гарні, і не просто гарні, тобто не традиційно гарні, а гарні відповідно до рівня сучасної свідомості, із сучасними естетичними запитами і із сучасним суспільним естетичним сприйняттям, щоб вони дійсно допомагали розвитку її свідомості. Естетично позитивні моменти людина шукає й у своєму життєвому середовищі, у своїх життєвих умовах і через життєве середовище прагне до внутрішнього збагачення. От чому умови свого побуту людина створює і під цим кутом зору. Така одна зі складових частин її цілісного естетичного відношення до дійсності [3].

Зрозуміло, мова йде не лише про красу органічної єдності естетичного і доцільного початків предметів домашнього вжитку. Питання стосується всіх предметів, якими користується людина, – від наукових посібників, інструментів, верстатів, усілякого роду предметів споживання аж до меблів, інтер'єрів квартир, робочих кабінетів і інших помешкань. Естетика предметів і засобів споживання складає значну частину естетики життєвого середовища.

Художня промисловість, або дизайн, вирішує питання краси масових промислових виробів на основі єдності доцільності і краси. Нині це вже і самостійне відгалуження художньої промисловості, що володіє власними естетичними принципами і не допускає механічного з'єднання двох різноманітних областей, тобто лише зовнішнього додавання до промислових виробів художніх елементів. Але усе ж і в дизайну є свої проблеми, і не тільки тому, що надмірне акцентування естетичного підходу нерідко завдає шкоди доцільності предметів, але головне – тому, що естетизація не завжди узгоджується з внутрішньою цінністю і характером предмета, найчастіше її визначають комерційні, а не функціональні критерії.

На відміну від художньої творчості, що є результатом самостійного й самобутнього естетичного продукування людини, існує дуже широке поле її практичної діяльності, у процесі якої вона створює для себе життєві умови, вносячи в них естетичне начало.

У головних видах мистецтва, таких, як музика, література, образотворче мистецтво і т. ін., естетичний підхід – крім власного ідейно-естетичного призначення – не підпорядковується ніякому іншому, хоча твори цих видів мистецтва часом виконували в розвитку людського суспільства і позаестетичні функції. Але після відмирання позаестетичних функцій вони залишилися жити як художні твори і, отже, не були з цими функціями істотно пов'язані.

Інакше відбувається з естетичною стороною тих предметів і продуктів людської праці, основна функція яких позаестетична (приміром, якщо практичний і естетичний моменти є лише їх додатковою, другорядною властивістю). Такими предметами є, наприклад, предмети й вироби широкого вжитку, в яких естетичний підхід підпорядкований основному їхньому призначенню і практичній функції.

Природно, що естетична сторона промислових і інших корисних предметів і виробів не є і не може бути якоюсь їхньою зовнішньою прикрасою або якоюсь іншою формою неорганічного з'єднання художніх елементів із самим виробом. Так вирішувалося питання лише на самих зародкових стадіях естетизації промислових виробів. Справжня естетизація предметів споживання – це не їхнє зовнішнє прикрашання, а їхнє формування в єдності з вимогами доцільності, причому, з одного боку, із позицій їхнього призначення, з іншого боку – з погляду людини. Краса предмета заснована на максимальній доцільності його форми, що виражає суть призначення і застосування,

що і характерно для сучасних виробів.

Справжнє розв'язання проблеми естетизації предметів ужитку і промислових виробів полягає в красі їхньої доцільності й у доцільності їхньої краси – у єдності естетичності і доцільності форми. Нині це основний принцип промислового проектування – від предметів домашнього вжитку, меблів, знарядь праці й інструментів до автомобілів, спортивних товарів і таких дрібниць, як ручні годинники, ручки і т. ін. Правда, часом ці предмети стають лише приводом для здійснення суто естетичної, декоративної функції, проте і вона в створенні життєвої естетичної атмосфери грає свою роль.

Декоративне мистецтво стає таким, з одного боку, завдяки своєму характеру (орнаментальності, геометричності і т.д.), з іншого боку – завдяки своїй функції, як це особливо чітко очевидно у фігуративній декорації (наприклад, в архітектурі).

Декоративне мистецтво не має ні характеру, ні суспільної глибини творів, що відносяться до головних видів мистецтва; за своїм емоційним завданням воно лише доповнює об'єкт і завжди підпорядковане ідейній атмосфері середовища, самого об'єкта, надає йому цілісність і збільшує силу його впливу. Наприклад, у людині воно може домальовувати і підкреслювати характер, властивості особистості, чарівність, привабливість. Але якщо в декоративному мистецтві практична цінність буває і цілком придушена, то у виробках практичної необхідності вона може бути лише звужена.

Кут зору дизайну підпорядкований практичній функції предметів ужитку, що звичайно виробляються серійно, масово. Декоративне мистецтво естетизує життєве середовище поза практичною функцією. Якщо в дизайні естетичний підхід підпорядкований практичній функції, то в галузі художніх ремесел ці відношення протилежні. Естетичне призначення тут превалює над практичною функцією, проте практичне призначення предмета ним не придушується. Часом нелегко однозначно вирішити, до якої із категорій віднести твір, яка із функцій – естетична чи практична – у ньому переважає, і тому дві ці області нерідко ототожнюються.

У деяких галузях (як, наприклад, у ювелірному мистецтві, кераміці, карбуванню по міді, художньому опрацюванню металів і т.п.) превалює естетичний підхід, але це не необхідна умова. У галузі виробництва меблів, порцеляни, кераміки, опрацювання дерева, шкіри, слонячої кістки, паперу, текстилю, оформлення книг, типографського мистецтва, прикладної графіки і т. ін. не завжди можна вирішити однозначно, що в них головне – естетична чи практична функція. Адже існує і художня столярна майстерність, і художнє опрацювання дерева, шкіри, паперу, текстилю, металу і т. ін. Свічники, попільниці, вази, тарілки і т. ін. можуть бути зроблені під кутом зору їхньої практичної функції, а можуть – і під кутом зору функції естетичної, що не виключає їхнього практичного застосування. Але якщо дизайн естетизує життєве середовище як би в другу чергу, у якості доповнення до функції практичної, то вироби художніх ремесел виконують цю функцію прямо – це їхнє головне призначення поряд із практичною функцією. Правда, художні ремесла створюють і такі естетичні композиції, що не служать ніякій практичній меті. Отут вони вже межують із декоративним мистецтвом, хоча така композиція – мотивована дійсністю або абстрактна – носить не суто декоративний характер, а виконує й ідейно-естетичну функцію. Така ж естетизація, як у дизайні, де вона здійснюється вже в процесі конструювання виробів (тобто не в результаті зовнішнього прикрашення), знаходить застосування й у художніх ремеслах, причому не тільки у виробництві предметів ужитку, але й у художньому ремеслі як такому, коли конструкція виробу є плодом чистої фантазії. Краса конструкції можлива не лише в предметах ужитку, а й у естетичних композиціях із різноманітних матеріалів (метал, дерево і т.ін.). Такі ідейні композиції в епоху науково-технічної революції можуть дуже доречно естетизувати життєве середовище людини.

Зрозуміло, питання естетичного ставлення до свого буття людина повинна вирішувати сама, відшукуючи зміст свого життя, своє місце в людському суспільстві. Значний вплив на естетичне виховання студентів, як показали наші дослідження, мають художньо-творчі роботи. Це не лише випалювання пейзажів, виконання орнаментів рослинного чи тваринного характеру, а й виготовлення більш складних художніх виробів з дерева та металу.

На практичних заняттях студентам демонструємо, що, незважаючи на певну холодність матеріалу, метал «оживає» в умілих руках майстра, і будь-який, навіть самий простий у вжитку предмет, може давати його хазяїну естетичну насолоду. Наводимо приклади деяких виробів з

метою, що вони можуть бути виготовлені студентами [3].

Висновки. Незначна кількість годин, відведених навчальним планом на вивчення естетики, не вирішує проблеми естетичного виховання майбутнього вчителя трудового навчання. Для того, щоб підготувати вчителя до реалізації виховної функції уроків трудового навчання, в системі його професійної підготовки мають використовуватися естетичні можливості всіх дисциплін циклу професійно-практичної підготовки.

Список використаних джерел:

1. Джабер Б.І. Естетичне виховання у вищих навчальних закладах України в сучасний період: автореф.дис...канд.пед.наук: 13.00.01. Луганськ, 2002. 20 с.
2. Токар О.М. Естетичне виховання у підготовці майбутніх інженерів (історико-педагогічний аспект). *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2005. № 11. С. 221-225.
3. Коломієць Д.І., Глуханюк В.М. Естетичне виховання майбутнього вчителя трудового навчання. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Вип. 10. 2006. 345 с.